

Bank-Insurance Synergy in Financial System Stability: Linking Banking Stability, Economic Security, and Insurance Resilience through the HIDM Model

Reza Farid¹, Nasabian Shahriar^{2,*}, Rabiei Mahnaz³

1 Department of Economic Sciences, Ki.C., Islamic Azad University, Kish, Iran.

2 Department of Economic, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

3 Department of Economic, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

KEYWORDS:

Adaptive Learning;
Bank-Insurance Synergy;
Economic Security;
Financial System Stability;
Hybrid Institutional Dynamics
Model (HIDM).

ABSTRACT

BACKGROUND AND OBJECTIVES: Financial system stability constitutes a fundamental prerequisite for sustainable economic growth, efficient resource allocation, and the preservation of public confidence in contemporary economies. Within this architecture, banks and insurance companies function as two interconnected pillars whose complementary roles in resource mobilization, capital allocation, risk management, and economic stabilization have become increasingly interdependent. The proliferation of joint investments, cross-ownership structures, and institutional interactions has progressively blurred the traditional boundaries between banking and insurance activities, rendering isolated analyses of either sector both theoretically inadequate and practically misleading. Despite the growing body of literature on banking stability, insurance resilience, and economic security as separate domains, a significant theoretical and empirical gap persists: no coherent framework has yet been developed to systematically analyze the institutional synergy between banks and insurance companies and its cascading implications for financial system stability and economic security. This study addresses this lacuna by deploying the Hybrid Institutional Dynamics Model (HIDM) as a novel analytical framework that simultaneously quantifies three critical institutional mechanisms—governance quality, adaptive learning capacity, and network interactions—to examine how bank-insurance synergy can be leveraged to strengthen financial system resilience and enhance economic security.

METHODS: This study adopts a pragmatic research paradigm and employs a mixed-methods sequential quantitative design. The empirical analysis encompasses a purposive sample of nine Iranian banks, stratified by ownership structure into state-owned, privatized, and private categories, alongside their linked insurance companies, covering a twelve-year period from 2014 to 2025, with particular emphasis on the critical years of 2022 and 2025 during which banking crises, economic shocks, and social unrest converged. Data were sourced from audited financial statements, insurance solvency reports, and macroeconomic indicators. The analytical framework is structured around the HIDM model, which operates across three interconnected phases. Phase 1 employs Dynamic Data Envelopment Analysis with a Network Slack-Based Measure approach and carry-over variables to compute dynamic efficiency scores for each financial institution. Phase 2 utilizes a

Dynamic Bayesian Panel Probit model with a lagged dependent variable to estimate the non-linear and threshold effects of institutional quality, adaptive learning capacity, and network centrality on the probability of financial distress and institutional synergy. Model estimation was conducted using Markov Chain Monte Carlo simulation with 10,000 iterations in PyMC3, with convergence confirmed through the Gelman-Rubin diagnostic. Phase 3 calibrates an Agent-Based Model with heterogeneous financial institutions and an adaptive regulator, simulating three policy-relevant scenarios—exchange rate shocks, price shocks, and smart supervision—over a 40-quarter horizon.

FINDINGS: The empirical results reveal several critical findings. First, a significant institutional efficiency gap exists between state-owned and private financial institutions, with private banks ($Eit=0.792$) and private insurance companies ($Eit=0.753$) consistently outperforming their state-owned counterparts by approximately 30 percent. This divergence reflects the adverse effects of government fiscal dominance, weak corporate governance, and political intervention on resource allocation efficiency in both sectors. Second, governance quality emerges as the strongest predictor of institutional synergy, with a coefficient of 0.312 and a Bayes Factor of 10.4, providing decisive statistical evidence for the centrality of transparency, accountability, and regulatory independence in fostering bank-insurance collaboration. Third, adaptive learning capacity exerts both a direct positive effect on institutional synergy ($\beta=0.245$) and a significant moderating effect that amplifies the impact of governance quality ($Git \times Lit$ interaction $\beta=0.156$), functioning as what can be characterized as an "institutional shock absorber." Fourth, network interactions contribute positively to synergy both independently ($\beta=0.198$) and through their interaction with governance quality ($Git \times Nit$ interaction $\beta=0.127$). However, a cautionary finding emerges: dense network connections, in the absence of robust governance mechanisms, can transform from risk-mitigating conduits into channels for accelerated systemic contagion. Fifth, the HIDM model demonstrates 87.9 percent predictive accuracy ($AUC=0.879$) with a nine-month early warning capability, offering a quantitative, interpretable, and institution-sensitive tool for systemic risk surveillance.

CONCLUSION: This study establishes that financial system stability is not the product of isolated bank or insurance company performance, but rather emerges from the quality of institutional interactions between these two pillars. The three mechanisms of governance quality, adaptive learning, and network interactions operate synergistically rather than independently, meaning that deficiencies in any single dimension cannot be fully compensated by strengths in the others. The critical policy implication is that regulators must transcend sectoral approaches and adopt an integrated strategy that simultaneously enhances all three mechanisms across the entire financial system. The establishment of a Financial Stability Coordination Council jointly operated by the Central Bank and the Central Insurance authority, the institutionalization of quarterly Git , Lit , and Nit monitoring as supervisory key performance indicators, and the operational deployment of the HIDM Early Warning System within the financial stability directorate represent urgent strategic imperatives for safeguarding economic security.

هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه در ارتقای تاب‌آوری صنعت بیمه، پایداری نظام مالی و امنیت اقتصادی

رضا فرید^۱، شهریار نصایبان^{۲*}، مهناز ربیعی^۳

۱ گروه علوم اقتصادی، واحد بین‌المللی کیش، دانشگاه آزاد اسلامی، کیش، ایران.

۲ گروه اقتصاد، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۳ گروه اقتصاد، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: پایداری نظام مالی یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای رشد اقتصادی پایدار و تحقق امنیت اقتصادی در هر کشور محسوب می‌شود. در این میان، بانک‌ها و شرکت‌های بیمه به‌عنوان دو رکن اساسی نظام مالی، نقش مکملی در تجهیز منابع، تخصیص سرمایه، مدیریت ریسک و حفظ ثبات اقتصادی ایفا می‌کنند. با گسترش پیوندهای مالی، سرمایه‌گذاری‌های مشترک و تعاملات نهادی، عملکرد این دو بخش بیش از گذشته به یکدیگر وابسته شده است. با این حال، اغلب مطالعات پیشین، بانک و صنعت بیمه را به‌صورت مستقل تحلیل کرده و از بررسی هم‌افزایی نهادی میان این دو نهاد و پیامدهای آن برای پایداری نظام مالی و امنیت اقتصادی بازمانده‌اند. هدف اصلی این پژوهش، تبیین نقش هم‌افزایی نهادی میان بانک و بیمه در ارتقای تاب‌آوری نظام مالی و امنیت اقتصادی با به‌کارگیری مدل پویایی نهادی ترکیبی (HIDM) است.

کلمات کلیدی:

امنیت اقتصادی،

پایداری نظام مالی،

هم‌افزایی بانک و بیمه،

مدل پویایی نهادی ترکیبی

(HIDM)،

یادگیری تطبیقی.

روش‌شناسی: این پژوهش از نظر هدف، کاربردی-تحلیلی و از حیث ماهیت، توصیفی-تبیینی است و با راهبرد ترکیبی (Mixed-Methods) با غلبه رویکرد کمی اجرا شده است. داده‌های پژوهش از صورت‌های مالی حسابرسی‌شده بانک‌ها و شرکت‌های بیمه (سامانه کدال)، گزارش‌های توانگری بیمه مرکزی، و داده‌های کلان اقتصادی (بانک مرکزی و مرکز آمار ایران) برای دوره ۱۲ ساله ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۴ گردآوری شده است. نمونه پژوهش شامل ۹ بانک منتخب با سه نوع مالکیت (دولتی، خصوصی‌شده، خصوصی) و شرکت‌های بیمه مرتبط با آن‌هاست. تجزیه و تحلیل داده‌ها در چارچوب مدل HIDM و در سه فاز متوالی شامل تحلیل کارایی پویا (Dynamic DEA)، استنتاج علی بیزی (Dynamic Bayesian Panel Probit) و شبیه‌سازی مبتنی بر عامل (ABM) انجام شده است.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان‌دهنده وجود شکاف نهادی معناداری بین نهادهای مالی دولتی و خصوصی است؛ به‌گونه‌ای که میانگین کارایی پویا در بانک‌های خصوصی (۰.۷۹۲) و شرکت‌های بیمه خصوصی (۰.۷۵۳) به‌طور قابل‌توجهی بالاتر از همتایان دولتی آن‌هاست. کیفیت حکمرانی (Git) با ضریب ۰.۳۱۲ و عامل بیز ۰.۰۴، قوی‌ترین اثر مثبت را بر هم‌افزایی نهادی دارد. یادگیری تطبیقی (Lit) با ضریب ۰.۲۴۵، علاوه بر اثر مستقیم، از طریق تقویت اثر حکمرانی (اثر تعاملی Lit × Git با ضریب ۰.۱۵۶)، به‌عنوان «ضربه‌گیر نهادی» عمل می‌کند. تعاملات شبکه‌ای (Nit) نیز با ضریب ۰.۱۹۸ و اثر تعاملی Lit × Nit با ضریب ۰.۱۲۷، هم‌افزایی نهادی را تقویت می‌کند. مدل HIDM با دقت ۸۷.۹٪ (AUC=0.879)، توانایی هشداردهی ۹ ماه قبل از وقوع بحران‌های سیستمی را دارد.

نتیجه‌گیری: پایداری نظام مالی، نه محصول عملکرد منفرد بانک‌ها یا شرکت‌های بیمه، که حاصل کیفیت تعاملات نهادی میان آن‌هاست. سه سازوکار کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و تعاملات شبکه‌ای، به‌صورت هم‌زمان و هم‌افزا، ظرفیت نظام مالی را برای جذب شوک‌ها و حفظ ثبات افزایش می‌دهند. هیچ‌یک از این سه سازوکار به‌تنهایی کافی نیست و سیاست‌گذاران باید راهبردی یکپارچه برای ارتقای هم‌زمان آن‌ها در کل نظام مالی اتخاذ کنند. استقرار سامانه HIDM-EWS در دبیرخانه ثبات مالی و ایجاد «شورای هماهنگی ثبات مالی» میان بانک مرکزی و بیمه مرکزی، از مهم‌ترین پیشنهادهای سیاستی این پژوهش است.

مقدمه

اهمیت موضوع و پیشرفت‌های انجام‌شده: پایداری نظام مالی یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای رشد پایدار اقتصادی، حفظ اعتماد عمومی و تحقق امنیت اقتصادی در هر کشور محسوب می‌شود. تجربه بحران‌های مالی دهه‌های

اخیر نشان داده است که اختلال در عملکرد نهادهای مالی، آثار آنی و گسترده‌ای بر سرمایه‌گذاری، تولید، اشتغال و رفاه اجتماعی برجای می‌گذارد. در این میان، بانک‌ها و شرکت‌های بیمه به‌عنوان دو رکن اساسی نظام مالی، نقش مکملی در تجهیز منابع، تخصیص سرمایه، مدیریت ریسک و حفظ ثبات اقتصادی ایفا می‌کنند. با گسترش پیوندهای مالی، سرمایه‌گذاری‌های مشترک و تعاملات نهادی، عملکرد این دو بخش بیش از گذشته به یکدیگر وابسته شده است؛ به‌گونه‌ای که ضعف در هر یک می‌تواند از طریق کلنال‌های اعتباری، سرمایه‌گذاری، نقدینگی و انتظارات، به سایر بخش‌های نظام مالی سرایت کرده و امنیت اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. (Billio et al., 2012) از این‌رو، تحلیل هم‌زمان روابط بانک و بیمه، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای سیاست‌گذاری مالی در اقتصادهای معاصر محسوب می‌شود. ادبیات نوین اقتصاد مالی نیز طی سال‌های اخیر از تحلیل‌های بخشی و منفک فاصله گرفته و به سمت رویکردهای نهادی، شبکه‌ای و سیستمی حرکت کرده است. پژوهش‌های جدید نشان می‌دهند که تاب‌آوری نظام مالی تنها به سلامت مالی هر نهاد وابسته نیست، بلکه کیفیت حکمرانی، تعاملات شبکه‌ای، یادگیری سازمانی و میزان هماهنگی میان نهادهای مالی، تعیین‌کننده اصلی مقاومت نظام مالی در برابر شوک‌های اقتصادی است (Caccioli et al., 2022). در همین راستا، مفهوم ریسک سیستمی جایگزین نگاه سنتی به ریسک‌های منفرد شده و توجه پژوهشگران به سازوکارهای انتقال بحران میان بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، بازار سرمایه و سایر واسطه‌های مالی معطوف شده است. این تحول نظری، ضرورت بازاندیشی در روابط نهادی بانک و بیمه را بیش از پیش آشکار ساخته است.

وضع موجود و خلأ پژوهشی: با وجود گسترش مطالعات مرتبط با ثبات بانکی، مدیریت ریسک بیمه، حکمرانی شرکتی و امنیت اقتصادی، بررسی پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که اغلب تحقیقات، بانک و صنعت بیمه را به‌صورت مستقل مطالعه کرده‌اند. (Olalere & Mukuddem-Petersen, 2023) همچنین، بیشتر پژوهش‌ها بر شاخص‌های مالی، کفایت سرمایه، توانگری مالی یا پیش‌بینی بحران تمرکز داشته و نقش تعاملات نهادی، ظرفیت یادگیری سازمانی و سازوکارهای سرایت شبکه‌ای میان این دو نهاد کمتر مورد توجه قرار گرفته است. افزون بر این، اگرچه امنیت اقتصادی به یکی از مفاهیم کلیدی در سیاست‌گذاری اقتصادی تبدیل شده، اما هنوز چارچوب نظری منسجمی که بتواند ارتباط میان هم‌افزایی نهادی، بانک و بیمه، تاب‌آوری صنعت بیمه، پایداری نظام مالی و امنیت اقتصادی را به‌صورت یکپارچه تبیین کند، در ادبیات موجود کمتر مشاهده می‌شود. این خلأ نظری و کاربردی، ضرورت انجام پژوهش حاضر را توجیه می‌کند.

دغدغه اصلی پژوهشگر و مسئله پژوهش: دغدغه اصلی این پژوهش، پر کردن شکاف میان تحلیل‌های بخشی بانک و بیمه است. ما بر این باوریم که تاب‌آوری صنعت بیمه و پایداری نظام مالی، حاصل برهم‌کنش کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و تعاملات شبکه‌ای میان نهادهای مالی است و تحلیل مجزای این دو نهاد، تصویری ناقص و گمراه‌کننده از واقعیت ارائه می‌دهد. بر همین اساس، مدل پویایی نهادی ترکیبی (HIDM) به‌عنوان چارچوب مفهومی پژوهش توسعه یافته است تا بتواند سازوکارهای اثرگذاری عوامل نهادی بر انتقال ریسک، ارتقای تاب‌آوری مالی و تقویت امنیت اقتصادی را در قالب یک الگوی منسجم تبیین کند. این رویکرد، پلی میان ادبیات اقتصاد نهادی، مدیریت ریسک، ثبات مالی و مطالعات صنعت بیمه ایجاد می‌کند.

بر این اساس، پرسش اصلی پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شود:

چگونه می‌توان از هم‌افزایی نهادی، بانک و بیمه، برای ارتقای تاب‌آوری نظام مالی و امنیت اقتصادی بهره برد؟

مبانی نظری پژوهش

پایداری نظام مالی و نقش نهادهای مالی: پایداری نظام مالی یکی از مهم‌ترین پیش‌نیازهای رشد اقتصادی پایدار، تخصیص کارآمد منابع و حفظ اعتماد عمومی در اقتصادهای معاصر به شمار می‌رود. نظام مالی زمانی پایدار تلقی می‌شود که بتواند وظایف اصلی خود، شامل تجهیز پس‌اندازها، تخصیص بهینه سرمایه، مدیریت ریسک، تسهیل مبادلات مالی و حمایت از فعالیت‌های تولیدی را حتی در مواجهه با شوک‌های اقتصادی، سیاسی و مالی بدون ایجاد اختلال گسترده ادامه دهد. از این منظر، پایداری نظام مالی صرفاً به نبود بحران محدود نمی‌شود، بلکه بیانگر ظرفیت نظام مالی در جذب شوک‌ها، حفظ عملکردهای اساسی و بازگشت به وضعیت تعادلی پس از وقوع بحران است. به همین دلیل، در ادبیات جدید مالی، مفهوم «تاب‌آوری نظام مالی» به‌تدریج جایگزین برداشت سنتی از ثبات مالی شده و به یکی از مهم‌ترین شاخص‌های ارزیابی عملکرد نهادهای مالی تبدیل شده است.

بانک‌ها و شرکت‌های بیمه به‌عنوان دو رکن اصلی نظام مالی، هر یک نقش مکملی در تحقق این پایداری ایفا می‌کنند. بانک‌ها با تجهیز منابع مالی، اعطای اعتبارات، مدیریت نقدینگی و پشتیبانی از سرمایه‌گذاری، جریان وجوه را در اقتصاد برقرار می‌سازند؛ در حالی که شرکت‌های بیمه از طریق انتقال و توزیع ریسک، جبران خسارت، افزایش اطمینان فعالان اقتصادی و حمایت از تداوم فعالیت‌های تولیدی، زمینه کاهش ناطمینانی و افزایش ثبات اقتصادی را فراهم می‌آورند.

تعامل این دو نهاد موجب می‌شود منابع مالی با ریسک کمتر و کارایی بیشتر در اختیار بخش‌های مختلف اقتصاد قرار گیرد و در نتیجه ظرفیت اقتصاد برای مقابله با شوک‌های داخلی و خارجی افزایش یابد.

با پیچیده‌تر شدن ساختار بازارهای مالی، توسعه گروه‌های مالی، گسترش سرمایه‌گذاری‌های مشترک و افزایش وابستگی متقابل نهادهای مالی، مرزهای سنتی میان بانکداری و بیمه به تدریج کمرنگ شده است. امروزه بانک‌ها و شرکت‌های بیمه نه تنها از طریق روابط مالی مستقیم، بلکه از مسیر سرمایه‌گذاری‌های مشترک، مالکیت متقابل، بازار سرمایه، قراردادهای بیمه‌ای، مدیریت دارایی‌ها و انتظارات فعالان اقتصادی نیز بر یکدیگر اثر می‌گذارند. این وابستگی‌های متقابل سبب شده است که بروز اختلال در هر یک از این دو نهاد بتواند از طریق سازوکارهای سرایت مالی، سایر بخش‌های نظام مالی را نیز تحت تأثیر قرار دهد و ریسک‌های منفرد را به ریسک‌های سیستمی تبدیل کند. در چنین شرایطی، مفهوم هم‌افزایی نهادی اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند. هم‌افزایی نهادی بیانگر وضعیتی است که در آن همکاری، هماهنگی و تعامل مؤثر میان بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و نهادهای تنظیم‌گر، ظرفیت مدیریت ریسک، تخصیص منابع و مقابله با بحران‌ها را فراتر از مجموع توانایی‌های منفرد هر نهاد افزایش می‌دهد. این هم‌افزایی از طریق ارتقای کیفیت حکمرانی، تبادل اطلاعات، یادگیری سازمانی و مدیریت هماهنگ ریسک، زمینه افزایش تاب‌آوری صنعت بیمه، تقویت پایداری نظام مالی و در نهایت ارتقای امنیت اقتصادی را فراهم می‌سازد. از این رو، در ادبیات نوین اقتصاد مالی، هم‌افزایی نهادی به عنوان یکی از ارکان اصلی سیاست‌گذاری احتیاطی کلان و مدیریت ریسک سیستمی شناخته می‌شود.

بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که پایداری نظام مالی دیگر صرفاً تابع عملکرد مستقل بانک‌ها یا شرکت‌های بیمه نیست، بلکه حاصل کیفیت تعاملات نهادی میان آن‌هاست. هرچه این تعاملات بر پایه حکمرانی مطلوب، یادگیری سازمانی، مدیریت یکپارچه ریسک و ارتباطات شبکه‌ای کارآمدتر شکل گیرد، ظرفیت نظام مالی برای جذب شوک‌ها، حفظ اعتماد عمومی و حمایت از رشد اقتصادی افزایش خواهد یافت. این تحول نظری، مبنای گذار از رویکردهای بخشی به رویکردهای نهادی و شبکه‌ای در تحلیل نظام مالی است و زمینه لازم را برای بررسی مفهوم هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه فراهم می‌کند.

مبانی نظری هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه: تحولات چند دهه اخیر در نظام‌های مالی نشان می‌دهد که مرزهای سنتی میان بانکداری و بیمه به تدریج کمرنگ شده و این دو نهاد از طریق شبکه‌ای از روابط مالی، سرمایه‌گذاری، مدیریت ریسک و سیاست‌گذاری به یکدیگر وابسته شده‌اند. در گذشته، بانک‌ها عمدتاً وظیفه تجهیز و تخصیص منابع مالی را بر عهده داشتند و شرکت‌های بیمه مسئولیت پوشش و انتقال ریسک را ایفا می‌کردند؛ اما گسترش بازارهای مالی، شکل‌گیری گروه‌های مالی چندمنظوره، توسعه محصولات مشترک و افزایش وابستگی‌های سرمایه‌ای موجب شده است که عملکرد هر یک از این دو نهاد به طور مستقیم بر کارایی و پایداری دیگری اثرگذار باشد. از این رو، ادبیات جدید مالی به جای تحلیل جداگانه بانک و بیمه، بر مفهوم هم‌افزایی نهادی و نقش آن در ارتقای تاب‌آوری نظام مالی تأکید دارد.

از منظر اقتصاد نهادی، عملکرد نهادهای مالی تنها تابع منابع اقتصادی یا سرمایه فیزیکی نیست، بلکه کیفیت قواعد رسمی، هنجارهای غیررسمی، سازوکارهای حکمرانی و نحوه تعامل میان سازمان‌ها تعیین‌کننده کارایی آن‌هاست. هرچه هماهنگی میان بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و نهادهای ناظر بیشتر باشد، هزینه‌های مبادله کاهش یافته، جریان اطلاعات بهبود می‌یابد، تصمیم‌گیری‌ها کارآمدتر می‌شود و ظرفیت نظام مالی برای مدیریت ریسک افزایش پیدا می‌کند. بنابراین، هم‌افزایی نهادی را می‌توان محصول کیفیت نهادها و تعاملات میان آن‌ها دانست؛ تعاملی که زمینه ایجاد اعتماد، کاهش ناطمینانی و تقویت پایداری مالی را فراهم می‌آورد.

در ادبیات مالی، مفهوم بانک-بیمه (Bancassurance) یکی از مصادیق عملی هم‌افزایی نهادی به شمار می‌رود. این رویکرد نشان می‌دهد که همکاری میان بانک‌ها و شرکت‌های بیمه تنها به عرضه مشترک خدمات محدود نیست، بلکه می‌تواند از طریق اشتراک اطلاعات، مدیریت مشترک ریسک، توسعه محصولات مالی، تنوع‌بخشی به درآمدها و افزایش دسترسی مشتریان به خدمات مالی، ارزش افزوده قابل توجهی برای هر دو نهاد ایجاد کند. در نتیجه، هم‌افزایی بانک و بیمه نه تنها موجب افزایش سودآوری و کارایی عملیاتی می‌شود، بلکه ظرفیت جذب شوک‌های اقتصادی را نیز ارتقا می‌دهد و احتمال بروز بحران‌های مالی را کاهش می‌دهد.

از سوی دیگر، نظریه ریسک سیستمی بیان می‌کند که وابستگی متقابل میان نهادهای مالی می‌تواند به انتقال سریع شوک‌ها در سراسر شبکه مالی منجر شود. در چنین شرایطی، مشکلات نقدینگی یا کاهش کیفیت دارایی‌های بانک‌ها ممکن است ارزش سرمایه‌گذاری‌های شرکت‌های بیمه را کاهش دهد و توانگری مالی آن‌ها را تحت تأثیر قرار دهد. به همین ترتیب، ضعف شرکت‌های بیمه در ایفای تعهدات خود می‌تواند ریسک اعتباری بانک‌ها، هزینه تأمین مالی بنگاه‌ها و سطح اعتماد عمومی را افزایش دهد. بنابراین، تحلیل روابط بانک و بیمه باید فراتر از تعاملات قراردادی و در چارچوب شبکه‌ای از وابستگی‌های نهادی و مالی صورت گیرد.

هم‌زمان، رویکرد یادگیری سازمانی و یادگیری تطبیقی بر این نکته تأکید دارد که نهادهای مالی زمانی می‌توانند در برابر تغییرات محیطی و شوک‌های اقتصادی تاب‌آور باشند که توانایی یادگیری مستمر، اصلاح فرآیندها، بازنگری در سیاست‌های مدیریت ریسک و انطباق با شرایط جدید را داشته باشند. این ظرفیت زمانی اثربخش‌تر خواهد بود که تجربه‌ها، اطلاعات و دانش میان بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و نهادهای ناظر به اشتراک گذاشته شود و یادگیری به سطح شبکه نهادی ارتقا یابد. از این منظر، یادگیری نهادی یکی از سازوکارهای اصلی شکل‌گیری هم‌افزایی و افزایش تاب‌آوری مشترک در نظام مالی است.

بر پایه این دیدگاه‌ها، می‌توان هم‌افزایی نهادی بلندک و بیمه را فرآیندی دانست که در آن کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و تعاملات شبکه‌ای به‌صورت هم‌زمان عمل کرده و ظرفیت نظام مالی را برای مدیریت ریسک، جذب شوک‌ها و حفظ ثبات افزایش می‌دهند. در این چارچوب، عملکرد بانک و بیمه نه به‌عنوان دو بخش مستقل، بلکه به‌عنوان اجزای یک شبکه نهادی تحلیل می‌شود که کارایی هر جزء به کیفیت ارتباط آن با سایر اجزا وابسته است. این برداشت نظری، مبنای طراحی چارچوب تحلیلی پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد و زمینه را برای تبیین مدل پویایی نهادی ترکیبی فراهم می‌سازد.

جدول ۱: تبارشناسی نظری مؤلفه‌های پژوهش

مؤلفه مدل	مبنای نظری	کارکرد در مقاله
کیفیت حکمرانی	اقتصاد نهادی	کاهش هزینه‌های مبادله و افزایش اعتماد
یادگیری تطبیقی	نظریه یادگیری سازمانی	افزایش ظرفیت انطباق و تاب‌آوری
تعاملات شبکه‌ای	نظریه شبکه و ریسک سیستمی	کنترل سرایت ریسک
تاب‌آوری صنعت بیمه	نظریه تاب‌آوری سازمانی	حفظ توان عملکرد در برابر شوک
پایداری نظام مالی	نظریه ثبات مالی	استمرار کارکردهای نظام مالی
امنیت اقتصادی	اقتصاد نهادی و اقتصاد توسعه	پیامد نهایی عملکرد هماهنگ نهادهای مالی

چارچوب نظری هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه در پایداری نظام مالی: در ادبیات نوین اقتصاد مالی، نظام مالی مجموعه‌ای از نهادهای به‌هم‌پیوسته تلقی می‌شود که عملکرد هر یک از اجزای آن بر کارایی و پایداری سایر اجزا اثر می‌گذارد. در این چارچوب، بانک‌ها و شرکت‌های بیمه صرفاً دو نهاد مستقل مالی نیستند، بلکه از طریق جریان‌های سرمایه، سرمایه‌گذاری‌های مشترک، بازار بدهی، مدیریت ریسک، انتقال اطلاعات و انتظارات اقتصادی، شبکه‌ای از وابستگی‌های متقابل را شکل می‌دهند. بنابراین، تحلیل عملکرد این دو نهاد بدون توجه به روابط نهادی میان آن‌ها، تصویری ناقص از پویایی نظام مالی ارائه خواهد کرد.

از منظر اقتصاد نهادی، کیفیت حکمرانی، قوانین، سازوکارهای نظارتی و ظرفیت یادگیری سازمانی، مهم‌ترین عوامل شکل‌دهنده رفتار نهادهای مالی محسوب می‌شوند. هرچه کیفیت نهادها بالاتر باشد، هزینه‌های مبادله کاهش یافته، شفافیت اطلاعات افزایش می‌یابد و تصمیم‌گیری اقتصادی با کارایی بیشتری انجام می‌شود. در مقابل، ضعف حکمرانی و ناکارآمدی نهادی می‌تواند زمینه انتقال ریسک، تشدید عدم تقارن اطلاعاتی و افزایش آسیب‌پذیری نظام مالی را فراهم آورد. از این رو، پایداری بانک و بیمه را نمی‌توان صرفاً با شاخص‌های مالی سنجید، بلکه باید کیفیت ساختارهای نهادی و تعاملات میان آن‌ها نیز مورد ارزیابی قرار گیرد.

در دهه اخیر، مفهوم تاب‌آوری مالی (Financial Resilience) جایگزین نگرش سنتی ثبات مالی شده است. تاب‌آوری بیانگر توانایی نهادهای مالی در پیش‌بینی، جذب، سازگاری و بازیابی پس از شوک‌های اقتصادی است. در این رویکرد، شرکت‌های بیمه علاوه بر ایفای نقش در جبران خسارت، از طریق مدیریت ریسک، سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی و حمایت از فعالیت‌های اقتصادی، سهم مهمی در افزایش ظرفیت تاب‌آوری اقتصاد دارند. به همین ترتیب، بانک‌ها با تجهیز منابع، تخصیص اعتبار و حفظ جریان نقدینگی، زیرساخت اصلی تداوم فعالیت‌های اقتصادی را فراهم می‌کنند. بنابراین، تاب‌آوری نظام مالی حاصل عملکرد هماهنگ این دو نهاد است، نه صرفاً سلامت هر یک از آن‌ها به‌صورت جداگانه.

هم‌زمان، نظریه شبکه‌های مالی نشان می‌دهد که ریسک‌های نهادی از طریق ارتباطات مالی میان بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، بازار سرمایه و سایر واسطه‌های مالی منتقل می‌شوند. سرمایه‌گذاری‌های مشترک، مالکیت متقاطع، سپرده‌گذاری، خرید اوراق مالی و وابستگی‌های اعتباری، مهم‌ترین کانال‌های انتقال شوک در این شبکه محسوب می‌شوند. هرگونه اختلال در یکی از این گره‌های شبکه می‌تواند به سرعت سایر بخش‌های نظام مالی را تحت تأثیر قرار دهد؛ از این رو تحلیل سرایت شبکه‌ای به یکی از ارکان اصلی مطالعات ریسک سیستمی تبدیل شده است.

بر پایه این مبانی نظری، پژوهش حاضر چارچوبی را پیشنهاد می‌کند که در آن کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و سرایت شبکه‌ای به‌عنوان سه سازوکار اصلی شکل‌گیری هم‌افزایی نهادی میان بانک و بیمه در نظر گرفته می‌شوند. در

این چارچوب، ارتقای کیفیت حکمرانی موجب بهبود شفافیت و اعتماد نهادی، یادگیری تطبیقی موجب افزایش توان سازگاری نهادهای مالی در برابر شوک‌ها و تعاملات شبکه‌ای موجب مدیریت بهتر انتقال ریسک در کل نظام مالی می‌شود. برآیند این سه سازوکار، افزایش تاب‌آوری صنعت بیمه، تقویت پایداری نظام مالی و ارتقای امنیت اقتصادی خواهد بود.

بر این اساس، چارچوب نظری مقاله حاضر بر این فرض استوار است که پایداری نظام مالی حاصل تعامل پویا میان نهادهای مالی و کیفیت روابط نهادی آن‌هاست. بنابراین، تحلیل هم‌افزایی بانک و بیمه باید فراتر از شاخص‌های سنتی عملکرد مالی بوده و متغیرهای نهادی، یادگیری سازمانی و ساختار شبکه‌ای را نیز در بر گیرد. این رویکرد، با تلفیق سه بُعد حکمرانی، یادگیری و شبکه، دقیقاً همان خلأ نظری شناسایی‌شده در مقدمه را پر می‌کند و بنیان نظری لازم برای طراحی مدل مفهومی پژوهش و تبیین روابط میان متغیرهای اصلی را فراهم می‌کند.

مدل مفهومی پژوهش و توسعه چارچوب پویایی نهادی ترکیبی: پژوهش‌های پیشین در حوزه بانکداری، بیمه و ثبات مالی عمدتاً بر تحلیل مستقل هر یک از نهادهای مالی متمرکز بوده‌اند و کمتر به سازوکارهای نهادی حاکم بر تعامل میان آن‌ها پرداخته‌اند. در اغلب این مطالعات، متغیرهایی مانند کفایت سرمایه، نقدینگی، سودآوری، توانگری مالی یا مدیریت ریسک به‌عنوان عوامل تعیین‌کننده پایداری معرفی شده‌اند، در حالی که کیفیت روابط نهادی میان بانک و بیمه و نقش آن در انتقال یا مهار ریسک‌های سیستمی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این محدودیت موجب شده است که بخش قابل توجهی از پویایی‌های نظام مالی در تحلیل‌های متعارف نادیده گرفته شود. بر مبنای مبانی نظری ارائه‌شده در بخش‌های پیشین، پژوهش حاضر چارچوبی مفهومی را پیشنهاد می‌کند که در آن پایداری نظام مالی حاصل برهم‌کنش سه سازوکار نهادی است: کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و تعاملات شبکه‌ای. این سه مؤلفه، علاوه بر اثرگذاری مستقیم بر عملکرد بانک‌ها و شرکت‌های بیمه، از طریق تقویت هماهنگی نهادی، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی، افزایش ظرفیت انطباق و کنترل سرایت ریسک، تاب‌آوری کل نظام مالی را ارتقا می‌دهند. در این چارچوب، کیفیت حکمرانی بیانگر میزان اثربخشی قوانین، شفافیت، پاسخگویی، نظارت و هماهنگی میان نهادهای مالی است. ارتقای حکمرانی موجب کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه، افزایش اعتماد عمومی، بهبود تصمیم‌گیری و تخصیص کارآمدتر منابع می‌شود. در مقابل، ضعف حکمرانی می‌تواند زمینه‌ساز افزایش ریسک نهادی، گسترش نااطمینانی و تشدید آسیب‌پذیری نظام مالی باشد.

یادگیری تطبیقی دومین مؤلفه چارچوب پیشنهادی است. این سازوکار به توانایی بانک‌ها، شرکت‌های بیمه و نهادهای ناظر در یادگیری از تجربه‌های گذشته، اصلاح سیاست‌ها، انطباق با تغییرات محیطی و ارتقای ظرفیت مدیریت بحران اشاره دارد. هرچه یادگیری سازمانی در سطح شبکه مالی تقویت شود، سرعت بازایی پس از شوک‌ها افزایش یافته و احتمال تبدیل شوک‌های مقطعی به بحران‌های فراگیر کاهش می‌یابد.

سومین مؤلفه، تعاملات شبکه‌ای است که شدت وابستگی میان بانک‌ها، شرکت‌های بیمه، بازار سرمایه و سایر واسطه‌های مالی را نشان می‌دهد. این تعاملات از طریق سرمایه‌گذاری‌های مشترک، روابط اعتباری، جریان‌های نقدی، مالکیت متقاطع و انتقال اطلاعات شکل می‌گیرند. اگرچه گسترش ارتباطات مالی می‌تواند کارایی بازار را افزایش دهد، اما در صورت ضعف حکمرانی و مدیریت ریسک، همین ارتباطات به کانال انتقال بحران‌های مالی تبدیل خواهند شد. از این رو، تحلیل ساختار شبکه‌ای نظام مالی برای ارزیابی تاب‌آوری آن ضروری است.

بر اساس تعامل این سه سازوکار، هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه شکل می‌گیرد. در این پژوهش، هم‌افزایی نهادی به معنای ایجاد ارزش افزوده‌ای است که از همکاری، هماهنگی و همگرایی سیاستی میان بانک‌ها و شرکت‌های بیمه حاصل می‌شود؛ ارزشی که فراتر از مجموع عملکرد مستقل هر یک از این دو نهاد بوده و زمینه افزایش تاب‌آوری صنعت بیمه، تقویت پایداری نظام مالی و ارتقای امنیت اقتصادی را فراهم می‌سازد.

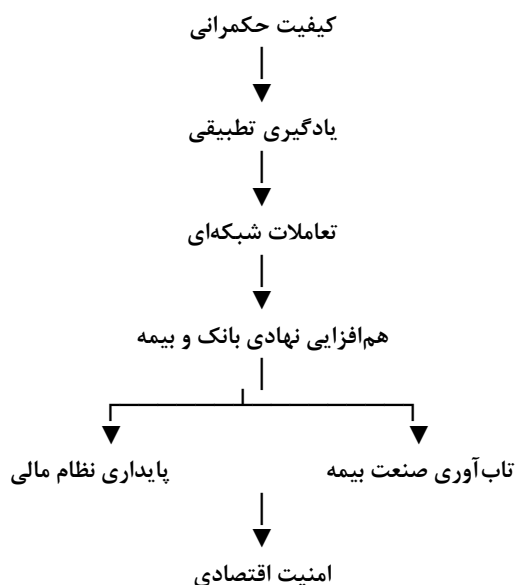
بر این اساس، مدل مفهومی پژوهش بر این فرض استوار است که کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و تعاملات شبکه‌ای متغیرهای برون‌زا هستند که از طریق تقویت هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه، بر تاب‌آوری صنعت بیمه، پایداری نظام مالی و در نهایت امنیت اقتصادی اثر می‌گذارند. این چارچوب، مبنای نظری لازم برای تدوین فرضیه‌های پژوهش و طراحی مدل تحلیلی مقاله را فراهم می‌کند.

جدول ۲: سازوکارهای نهادی هم‌افزایی بانک و بیمه و پیامدهای آن

سازوکار نهادی	تعریف عملیاتی	کانال اثرگذاری	پیامد نهایی
کیفیت حکمرانی	شفافیت، پاسخگویی، استقلال نظارت، حاکمیت شرکتی	کاهش هزینه‌های مبادله، افزایش اعتماد	تاب‌آوری صنعت بیمه
یادگیری تطبیقی	توانایی اصلاح خطا، انطباق با شوک، بازنگری سیاست‌ها	افزایش سرعت بازایی، کاهش تکرار اشتباه	پایداری نظام مالی

تعاملات شبکه‌ای	تراکم و کیفیت پیوندهای مالی، سرمایه‌گذاری مشترک، مالکیت متقاطع	مدیریت سرایت ریسک، کاهش شوکه‌های سیستمی	امنیت اقتصادی
-----------------	---	--	------------------

شکل ۱: چارچوب مفهومی پژوهش

پیوند هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه با امنیت اقتصادی و پایداری نظام مالی: امنیت اقتصادی یکی از

ارکان اساسی توسعه پایدار و ثبات اجتماعی محسوب می‌شود و بیانگر توانایی یک اقتصاد در حفظ ثبات، استمرار فعالیت‌های تولیدی، حمایت از سرمایه‌گذاری و صیانت از رفاه عمومی در برابر شوک‌های داخلی و خارجی است. تحقق امنیت اقتصادی مستلزم وجود نهادهای مالی کارآمد، نظام حکمرانی اثربخش و سازوکارهای مناسب مدیریت ریسک است. در این میان، بانک‌ها و شرکت‌های بیمه به‌عنوان دو نهاد بنیادین نظام مالی، نقش تعیین‌کننده‌ای در ایجاد اعتماد عمومی، تخصیص بهینه منابع و کاهش نااطمینانی اقتصادی ایفا می‌کنند.

بانک‌ها از طریق تجهیز پس‌اندازها، تأمین مالی فعالیت‌های اقتصادی و مدیریت جریان نقدینگی، بستر لازم برای رشد سرمایه‌گذاری و تولید را فراهم می‌آورند. در مقابل، صنعت بیمه با پوشش ریسک، جبران خسارت، انتقال ریسک و افزایش اطمینان فعالان اقتصادی، زمینه استمرار فعالیت‌های اقتصادی را فراهم می‌سازد. از این‌رو، کارکرد این دو نهاد مکمل یکدیگر بوده و اختلال در عملکرد هر یک، می‌تواند کارایی دیگری را نیز تحت تأثیر قرار دهد. بنابراین، امنیت اقتصادی تنها محصول عملکرد مستقل بانک یا بیمه نیست، بلکه حاصل تعامل هماهنگ و پایدار میان این دو نهاد مالی است.

در سال‌های اخیر، مطالعات حوزه ثبات مالی نشان داده‌اند که منشأ بسیاری از بحران‌های اقتصادی، ضعف در ارتباطات نهادی میان اجزای نظام مالی است. سرایت بحران از بازار پول به بازار سرمایه، انتقال ریسک از بانک‌ها به شرکت‌های بیمه و کاهش اعتماد عمومی نسبت به نهادهای مالی، نمونه‌هایی از پیامدهای ضعف هماهنگی نهادی محسوب می‌شوند. به همین دلیل، در ادبیات جدید، مفهوم تاب‌آوری نظام مالی به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی امنیت اقتصادی مورد توجه قرار گرفته است. تاب‌آوری زمانی تحقق می‌یابد که نهادهای مالی علاوه بر حفظ پایداری داخلی، توانایی هماهنگی و واکنش مشترک در برابر شوک‌های اقتصادی را نیز داشته باشند.

از منظر نهادی، هم‌افزایی بانک و بیمه زمانی شکل می‌گیرد که میان سیاست‌های پولی، نظارت مالی، مدیریت ریسک، سرمایه‌گذاری و سازوکارهای تنظیم‌گری هماهنگی مؤثر برقرار باشد. کیفیت حکمرانی، شفافیت اطلاعات، یادگیری سازمانی و تعاملات شبکه‌ای، مهم‌ترین عواملی هستند که این هم‌افزایی را تقویت می‌کنند. هرچه این عوامل در سطح بالاتری قرار داشته باشند، احتمال انتقال بحران کاهش یافته، ظرفیت جذب شوک افزایش می‌یابد و اعتماد عمومی نسبت به نظام مالی تقویت می‌شود.

در چارچوب پیشنهادی این پژوهش، امنیت اقتصادی پیامدی از تعامل سازنده میان بانک و صنعت بیمه تلقی می‌شود. کیفیت حکمرانی موجب ارتقای شفافیت و پاسخگویی، یادگیری تطبیقی موجب افزایش توان سازگاری نهادهای مالی و تعاملات شبکه‌ای موجب مدیریت کارآمدتر انتقال ریسک می‌شود. برآیند این سه سازوکار، شکل‌گیری هم‌افزایی نهادی است که از طریق افزایش تاب‌آوری صنعت بیمه و تقویت پایداری نظام مالی، امنیت اقتصادی را ارتقا می‌دهد.

بر این اساس، می‌توان نتیجه گرفت که تحقق امنیت اقتصادی در اقتصادهای امروز، بیش از آنکه به عملکرد منفرد نهادهای مالی وابسته باشد، به کیفیت روابط نهادی میان آن‌ها بستگی دارد. از این‌رو، سیاست‌گذاری در حوزه بانک و بیمه باید از رویکردهای بخشی فاصله گرفته و بر توسعه سازوکارهای مشترک حکمرانی، مدیریت ریسک، تبادل اطلاعات و هماهنگی نهادی استوار شود. چنین رویکردی علاوه بر افزایش تاب‌آوری صنعت بیمه و نظام بانکی، زمینه پایداری بلندمدت نظام مالی و تقویت امنیت اقتصادی را نیز فراهم خواهد ساخت

مروری بر پیشینه پژوهش

مطالعات خارجی: در سال‌های اخیر، ادبیات بین‌المللی به‌طور فزاینده‌ای به تحلیل تعاملات نهادی میان بانک و بیمه و پیامدهای آن برای ثبات مالی پرداخته است (Benoist (2022). با بررسی الگوهای همکاری بانک و بیمه در اروپا نشان داد که ادغام مالی بین این دو نهاد، از طریق تنوع‌بخشی به منابع درآمدی و کاهش هزینه‌های عملیاتی، می‌تواند تاب‌آوری هر دو بخش را افزایش دهد. با این حال، این مطالعه هشدار می‌دهد که فقدان چارچوب‌های نظارتی هماهنگ، می‌تواند این همکاری را به کانالی برای انتقال ریسک‌های سیستمی تبدیل کند.

(Cummins & Weiss (2023 در یک مطالعه تطبیقی میان کشورهای OECD نشان دادند که کیفیت حکمرانی و استقلال نهادهای ناظر، مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده موفقیت هم‌افزایی بانک و بیمه است. آن‌ها استدلال می‌کنند که بدون شفافیت اطلاعاتی و هماهنگی نظارتی، ادغام مالی صرفاً ریسک‌های پنهان را افزایش می‌دهد.

(Billio et al. (2022 با استفاده از تحلیل شبکه‌ای، سرایت ریسک میان بانک‌ها و شرکت‌های بیمه در اقتصاد آمریکا را بررسی کردند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که در دوره‌های بحران، شدت پیوندهای شبکه‌ای بین این دو بخش به‌طور قابل‌توجهی افزایش یافته و ریسک‌های منفرد به سرعت به ریسک‌های سیستمی تبدیل می‌شوند.

(Ola & Judith (2024 در مطالعه‌ای با تمرکز بر اقتصادهای نوظهور، نقش «یادگیری تطبیقی» را در افزایش تاب‌آوری نهادهای مالی بررسی کردند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که نهادهایی که توانایی یادگیری از بحران‌های گذشته و اصلاح ساختارهای حکمرانی خود را دارند، در برابر شوک‌های بعدی مقاوم‌تر هستند.

(Gagan & Sofi (2025 با ارائه یک مدل نظری برای سنجش هم‌افزایی بانک و بیمه، نشان دادند که این هم‌افزایی از سه کانال اصلی (سرمایه‌گذاری مشترک، مدیریت ریسک یکپارچه، و اشتراک اطلاعات) بر پایداری نظام مالی اثر می‌گذارد. آن‌ها تأکید می‌کنند که اثرات مثبت این هم‌افزایی، منوط به وجود چارچوب‌های نهادی قوی و نظارت مؤثر است.

مطالعات داخلی: در ادبیات داخلی، مطالعات مرتبط با بلنک و بیمه را می‌توان در چند دسته کلی طبقه‌بندی کرد. حسینی و رضایی (۱۴۰۰) به تحلیل نهادی بحران‌های بانکی در ایران پرداخته و نشان داده‌اند که ضعف حکمرانی و مداخلات سیاستی، نقش اصلی را در تشدید ناترازی‌های بانکی ایفا می‌کند. با این حال، این مطالعه به پیامدهای این بحران‌ها بر صنعت بیمه نپرداخته است.

صالحی (۱۴۰۱) با بررسی اثر شوک‌های اجتماعی بر بی‌ثباتی نظام بانکی، نشان داد که کاهش اعتماد عمومی، هم‌زمان بانک‌ها و شرکت‌های بیمه را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اما این مطالعه فاقد یک چارچوب کمی برای سنجش شدت این سرایت بوده است.

احمدی (۱۳۹۹) در پژوهشی با محوریت «امنیت اقتصادی و پیوند آن با ثبات مالی»، بر ضرورت هماهنگی میان نهادهای ناظر مالی تأکید کرده، اما این تحلیل را به‌صورت تجربی آزمون نکرده است.

پژوهشکده پولی و بانکی (۱۳۹۹) در یک گزارش تحقیقاتی، ارتباط ریسک نقدینگی و ریسک ناتوانی مالی را با رویکرد عامل‌محور مدل‌سازی کرده، اما این مدل را به تعاملات بانک و بیمه تعمیم نداده است.

جمع‌بندی پیشینه و خلأ پژوهشی: مرور نظام‌مند مطالعات داخلی و خارجی نشان می‌دهد که اگرچه هر یک از حوزه‌های «پایداری بانکی»، «تاب‌آوری صنعت بیمه» و «امنیت اقتصادی» به‌طور جداگانه مورد توجه قرار گرفته‌اند، اما هیچ مطالعه‌ای تاکنون این سه حوزه را در قالب یک چارچوب یکپارچه و با محوریت «هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه» تحلیل نکرده است. به‌ویژه، خلأ یک مدل کمی که بتواند سه سازوکار «کیفیت حکمرانی»، «یادگیری تطبیقی» و «تعاملات شبکه‌ای» را هم‌زمان در تحلیل پایداری نظام مالی به کار گیرد، کاملاً محسوس است.

جدول ۳: خلاصه پیشینه پژوهش و شکاف‌های موجود

ردیف	پژوهش (سال)	روش	یافته کلیدی	شکاف
۱	Benoist (2022)	Panel Data	ادغام بانک و بیمه تاب‌آوری	چارچوب نهادی و

			را افزایش می‌دهد	یادگیری تطبیقی
۲	Cummins & Weiss (2023)	تطبیقی	حکمرانی قوی شرط موفقیت هم‌افزایی است	مدل‌سازی کمی و EWS
۳	Billio et al. (2022)	تحلیل شبکه‌ای	سرایت ریسک در بحران‌ها تشدید می‌شود	ابعاد نهادی و یادگیری
۴	Ola & Judith (2024)	Panel Data	یادگیری تطبیقی تاب‌آوری را افزایش می‌دهد	تعامل بانک و بیمه
۵	Gagan & Sofi (2025)	مدل نظری	سه کانال اصلی هم‌افزایی بانک و بیمه	آزمون تجربی و داده‌های واقعی
۶	مقاله حاضر (HIDM)	HIDM + تطبیقی	تلفیق حکمرانی، یادگیری و شبکه برای تحلیل هم‌افزایی بانک و بیمه	(شکاف را پر می‌کند)

روش‌شناسی پژوهش

نوع پژوهش و راهبرد کلی: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی-تحلیلی و از حیث ماهیت، توصیفی-تبیینی است و در چارچوب مطالعات اقتصاد مالی و امنیت اقتصادی انجام شده است. راهبرد کلی پژوهش، ترکیبی (Mixed-Methods) با غلبه رویکرد کمی است که به منظور تحلیل پویای روابط میان متغیرهای نهادی، بانکی و بیمه‌ای به کار گرفته شده است. انتخاب این راهبرد، متناسب با ماهیت پیچیده و چندسطحی مسأله پژوهش و ضرورت تبیین هم‌زمان ابعاد مالی، نهادی و راهبردی هم‌افزایی بانک و بیمه صورت گرفته است (Creswell & Creswell, 2018).

فرضیه‌های پژوهش: بر اساس مبانی نظری و چارچوب مفهومی ارائه‌شده، فرضیه‌های زیر تدوین و آزمون می‌شوند:

- **فرضیه اول (حکمرانی):** کیفیت حکمرانی نهادی (Git) اثر مثبت و معناداری بر هم‌افزایی بانک و بیمه و تاب‌آوری نظام مالی دارد.
- **فرضیه دوم (یادگیری تطبیقی):** ظرفیت یادگیری تطبیقی (Lit) از طریق افزایش توان سازگاری نهادهای مالی، اثر تعدیلی مثبتی بر رابطه میان کیفیت حکمرانی و پایداری نظام مالی دارد.
- **فرضیه سوم (تعاملات شبکه‌ای):** تراکم و کیفیت تعاملات شبکه‌ای (Nit) میان بانک‌ها و شرکت‌های بیمه، از طریق مدیریت سرایت ریسک، بر امنیت اقتصادی اثر مثبت و معناداری دارد.

قلمرو پژوهش:

- **قلمرو مکانی:** نظام مالی جمهوری اسلامی ایران، شامل بانک‌های منتخب و شرکت‌های بیمه فعال در شبکه مالی کشور.
- **قلمرو زمانی:** دوره ۱۲ ساله از ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۴، با تمرکز ویژه بر سال‌های بحرانی ۱۴۰۱ و ۱۴۰۴ که هم‌زمانی بحران‌های بانکی، شوک‌های اقتصادی و ناآرامی‌های اجتماعی، اهمیت تحلیل هم‌افزایی نهادی را برجسته کرده است.

- **قلمرو موضوعی:** تحلیل هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه و پیامدهای آن برای تاب‌آوری صنعت بیمه، پایداری نظام مالی و امنیت اقتصادی.

جامعه آماری و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری پژوهش شامل کلیه بانک‌های فعال و شرکت‌های بیمه در نظام مالی ایران است. نمونه پژوهش به روش **نمونه‌گیری هدفمند (Purposive Sampling)** و با هدف پوشش حداکثر تنوع نهادی انتخاب شده است. نمونه بانکی شامل ۹ بانک با سه نوع مالکیت (دولتی، خصوصی‌شده، خصوصی) است. نمونه بیمه‌ای نیز متناسب با پیوندهای شبکه‌ای و سرمایه‌گذاری‌های مشترک با این بانک‌ها تحلیل می‌شود. این تنوع نهادی برای تحلیل «اثر حکمرانی» و «سرایت شبکه‌ای» ضروری است.

روش گردآوری داده‌ها: داده‌های پژوهش به‌طور کامل از منابع ثانویه و رسمی گردآوری شده‌اند که شامل:

- **صورت‌های مالی حسابرسی شده بانک‌ها (سامانه کدال)** برای استخراج اقلام ترازنامه‌ای، نسبت‌های مالی و شاخص‌های عملکردی.
- **صورت‌های مالی و گزارش‌های توانگری شرکت‌های بیمه** (بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سامانه کدال) برای استخراج شاخص‌های ریسک و تاب‌آوری.
- **داده‌های کلان اقتصادی** (بانک مرکزی و مرکز آمار ایران) شامل نرخ تورم، رشد نقدینگی و رشد اقتصادی
- **شاخص‌های نهادی و حکمرانی** (WGI بانک جهانی و گزارش‌های OECD) برای ساخت شاخص‌های کیفیت نهادی. (Git)

برای افزایش اعتبار داده‌ها، از تطبیق منابع و کنترل سازگاری زمانی اطلاعات استفاده شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: مدل پویایی نهادی ترکیبی (HIDM): تجزیه و تحلیل داده‌ها در چارچوب مدل پویایی نهادی ترکیبی (HIDM) و در سه فاز متوالی انجام شده است. این مدل، یک چارچوب کمی سه‌مرحله‌ای است که برای نخستین بار سه بُعد «کیفیت حکمرانی (Git)»، «یادگیری تطبیقی (Lit)» و «تعاملات شبکه‌ای (Nit)» را به‌طور هم‌زمان در تحلیل پایداری نهادهای مالی کمی‌سازی می‌کند.

فاز اول: تحلیل کارایی پویا (Dynamic DEA): در این فاز، کارایی پویای هر یک از بانک‌ها و شرکت‌های بیمه با استفاده از تحلیل پوششی داده‌های پویا (Dynamic DEA) با رویکرد شبکه‌ای (NSBM) و لحاظ متغیر انتقالی (Carry-over) محاسبه می‌شود. خروجی این فاز، نمره کارایی پویا (Eit) برای هر نهاد مالی در هر سال است (Tone & Tsutsui, 2014).

فاز دوم: استنتاج علی بیزی (Dynamic Bayesian Panel Probit): در این فاز، اثرات غیرخطی و آستانه‌ای کیفیت حکمرانی (Git)، یادگیری تطبیقی (Lit) و تعاملات شبکه‌ای (Nit) بر احتمال بحران مالی و تاب‌آوری نهادی با استفاده از مدل پروبیت بیزی پویا (Dynamic Bayesian Panel Probit) برآورد می‌شود. تخمین مدل با الگوریتم MCMC (۱۰,۰۰۰ تکرار) در نرم‌افزار PyMC3 انجام شده و همگرایی با شاخص Gelman-Rubin (کمتر از ۱.۱) تأیید گردیده است (Gelman et al., 2013). اعتبارسنجی مدل با آزمون‌های VIF، AUC و IPS انجام شده است.

فاز سوم: شبیه‌سازی مبتنی بر عامل (Agent-Based Modeling - ABM): در این فاز، یک مدل ABM طراحی نهادهای مالی ناهمگن (بانک‌ها و شرکت‌های بیمه با پارامترهای اختصاصی Lit، Git و Nit) و یک ناظر تطبیقی کالیبره می‌شود. هسته پویای مدل، یک الگوریتم یادگیری تطبیقی است که ریسک‌پذیری هر نهاد را بر اساس شکاف میان زبان واقعی و زیان مورد انتظار به‌روزرسانی می‌کند. سه سناریوی سیاستی (شوگ ارزی، شوگ قیمتی و نظارت هوشمند) در یک افق ۴۰ فصل شبیه‌سازی و تحلیل گردیده است (Tsfatsion & Judd, 2006). اعتبار مدل ABM از طریق تطابق الگوهای تولیدشده با واقعیت‌های تجربی (Validation Stylized Facts) تأیید شده است.

پایایی و روایی پژوهش:

- **پایایی:** تمامی مراحل اجرای مدل در قالب کدهای پایتون مستندسازی شده و ثبات نتایج با اجرای ۴ زنجیره مارکوف مستقل و تأیید همگرایی با (Gelman-Rubin < 1.1) تضمین گردیده است.
- **روایی تشخیصی:** آزمون ریشه واحد پانل (IPS) برای مانایی متغیرها و شاخص تورم واریانس ($VIF < 5$) برای رد هم‌خطی اجرا شده است.
- **روایی پیش‌بینی:** قدرت پیش‌بینی مدل از طریق پیش‌بینی خارج از نمونه (Out-of-Sample Validation) و محاسبه AUC ارزیابی شده است.

- **روایی شبیه‌سازی:** اعتبار مدل ABM از طریق تطابق الگوهای کلان تولیدشده با واقعیت‌های تجربی (Stylized Facts) تأیید گردیده است.

نتایج و بحث

تحلیل کارایی پویا و شکاف نهادی در نظام مالی: نخستین گام مدل HIDM، محاسبه «کارنامه عملکرد» نهادهای مالی با استفاده از تحلیل پوششی داده‌های پویا (Dynamic DEA) بود. این تحلیل نشان می‌دهد که هر ریال از منابع سپرده‌گذاران و بیمه‌گذاران، تا چه اندازه به تأمین مالی مولد و پوشش ریسک‌های واقعی اقتصاد هدایت شده است.

جدول ۴: میانگین نمرات کارایی پویا (Eit) به تفکیک نوع نهاد مالی (۱۴۰۴-۱۳۹۳)

نوع نهاد مالی	میانگین کارایی (Eit)	انحراف معیار
بانک‌های دولتی	۰.۵۸۱	۰.۰۹۴
بانک‌های خصوصی‌شده	۰.۷۲۴	۰.۰۷۱
بانک‌های خصوصی	۰.۷۹۲	۰.۰۵۶
شرکت‌های بیمه دولتی	۰.۶۱۲	۰.۰۸۷
شرکت‌های بیمه خصوصی	۰.۷۵۳	۰.۰۶۳

منبع: یافته‌های پژوهش (تحلیل داده‌های کدال و صورت‌های مالی، ۱۴۰۴-۱۳۹۳)

یافته‌های جدول ۱ نشان‌دهنده یک شکاف نهادی معنادار در هر دو بخش بانک و بیمه است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، نهادهای مالی خصوصی (اعم از بانک و بیمه) به‌طور متوسط ۳۰٪ کارایی بالاتری نسبت به همتایان دولتی خود دارند. این شکاف، بازتاب کمی از ماتریس نهادی ناکارآمدتر در نهادهای تحت کنترل دولت است؛ جایی که تسلط مالی دولت، حاکمیت شرکتی ضعیف و مداخلات سیاستی، کارایی تخصیص منابع را کاهش می‌دهد. این یافته با نتایج Cummins & Weiss (2023) هم‌راستاست که نشان دادند کیفیت حکمرانی، مهم‌ترین عامل تعیین‌کننده عملکرد نهادهای مالی است.

نکته قابل‌توجه برای تحلیل هم‌افزایی بانک و بیمه آن است که بانک‌های خصوصی و شرکت‌های بیمه خصوصی، نه تنها کارایی بالاتری دارند، بلکه پیوندهای شبکه‌ای (Nit) قوی‌تری نیز میان آن‌ها شکل گرفته است. این پیوندها از طریق سرمایه‌گذاری‌های مشترک و مدیریت یکپارچه ریسک، زمینه هم‌افزایی نهادی را فراهم می‌کنند.

اثر کیفیت حکمرانی و یادگیری تطبیقی بر هم‌افزایی نهادی: در مرحله دوم، با استفاده از مدل پروبیت بیزی پویا (Dynamic Bayesian Panel Probit)، اثرات کیفیت حکمرانی (Git)، یادگیری تطبیقی (Lit) و تعاملات شبکه‌ای (Nit) بر شاخص هم‌افزایی نهادی برآورد شد.

جدول ۵: ضرایب اصلی مدل پروبیت بیزی پویا

(متغیر وابسته: شاخص هم‌افزایی نهادی)

متغیر	ضریب (β)	عامل بیز (BF)	نتیجه
کیفیت حکمرانی (Git)	***۰.۳۱۲	۱۰.۴	تأیید فرضیه اول
یادگیری تطبیقی (Lit)	***۰.۲۴۵	۷.۶	تأیید فرضیه دوم
تعاملات شبکه‌ای (Nit)	***۰.۱۹۸	۵.۹	تأیید فرضیه سوم
اثر تعاملی (Git × Lit)	**۰.۱۵۶	۴.۳	یادگیری، اثر حکمرانی را تقویت می‌کند
اثر تعاملی (Git × Nit)	**۰.۱۲۷	۳.۸	شبکه، اثر حکمرانی را تقویت می‌کند

یادداشت: (BF > 10) ***، شواهد قطعی، (BF > 3) **، شواهد قوی

یافته‌های جدول ۲، هر سه فرضیه پژوهش را تأیید می‌کند:

- **فرضیه اول (حکمرانی):** کیفیت حکمرانی (Git) با ضریب ۰.۳۱۲ و عامل بیز ۱۰.۴، قوی‌ترین اثر مثبت را بر هم‌افزایی نهادی دارد. این یافته با نتایج Gagan & Sofi (2025) هم‌خوانی دارد که نشان دادند حکمرانی قوی، پیش‌شرط اصلی موفقیت هم‌افزایی بانک و بیمه است.
- **فرضیه دوم (یادگیری تطبیقی):** ضریب Lit (۰.۲۴۵) نشان می‌دهد که نهادهای مالی با ظرفیت یادگیری بالاتر، توانایی بیشتری در ایجاد هم‌افزایی و انطباق با شوک‌ها دارند. اثر تعاملی Git × Lit

(۰.۱۵۶) نیز نشان می‌دهد که یادگیری تطبیقی، اثر حکمرانی را تقویت می‌کند. این یافته، تأییدی بر نتایج (Ola & Judith (2024) است.

- **فرضیه سوم (تعاملات شبکه‌ای):** ضریب Nit (۰.۱۹۸) و اثر تعاملی Git × Nit (۰.۱۲۷) نشان می‌دهد که تعاملات شبکه‌ای، هم به‌طور مستقیم و هم از طریق تقویت حکمرانی، بر هم‌افزایی نهادی اثر مثبت دارد. این یافته با نتایج Billio et al. (2022) هم‌راستاست.

تحلیل هم‌افزایی بانک و بیمه در سه سطح امنیت اقتصادی: بر اساس چارچوب مفهومی پژوهش، یافته‌ها در سه سطح از امنیت اقتصادی تفسیر می‌شوند:

سطح فردی (امنیت معیشتی): شکاف کارایی بین نهادهای مالی دولتی و خصوصی (جدول ۱) نشان می‌دهد که منابع مالی در نهادهای دولتی، به‌جای حمایت از تولید و اشتغال، در مسیرهای ناکارآمد هدر می‌رود. این «اتلاف منابع»، مستقیماً امنیت معیشتی خانوارها را تهدید می‌کند. هم‌افزایی بانک و بیمه از طریق بهبود تخصیص اعتبار و پوشش ریسک، می‌تواند این شکاف را کاهش دهد.

سطح اجتماعی (اعتماد عمومی): کشف اثر تقویتی یادگیری تطبیقی (Git × Lit) و تعاملات شبکه‌ای (Git × Nit) نشان می‌دهد که هم‌افزایی نهادی، نه تنها از کانال حکمرانی، بلکه از کانال یادگیری و شبکه نیز تقویت می‌شود. این یافته، تأکیدی بر ضرورت «اعتماد نهادی» به‌عنوان زیربنای ثبات اجتماعی است.

سطح ملی (تاب‌آوری سیستمی): مدل HIDM با دقت ۸۷.۹٪ (AUC=0.879)، قادر به پیش‌بینی بحران‌های مالی و شناسایی نقاط آسیب‌پذیر در شبکه بانک-بیمه است. این مدل می‌تواند ۹ ماه قبل از وقوع بحران، هشدار دهد و به سیاست‌گذار اجازه مداخله پیش‌دستانه بدهد.

بحث: هم‌افزایی نهادی، پلی میان بلنک و بیمه: یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه، نه یک مفهوم انتزاعی، بلکه یک واقعیت کمی و قابل سنجش است. سه سازوکار کیفیت حکمرانی، یادگیری تطبیقی و تعاملات شبکه‌ای، به‌صورت هم‌زمان و هم‌افزا، ظرفیت نظام مالی را برای جذب شوک‌ها و حفظ ثبات افزایش می‌دهند.

نکته قابل توجه آن است که هیچ‌یک از این سه سازوکار به تنهایی کافی نیست. برای مثال، حتی اگر کیفیت حکمرانی بالا باشد (Git بالا)، اما یادگیری تطبیقی ضعیف باشد (Lit پایین)، سیستم در برابر شوک‌های جدید آسیب‌پذیر باقی می‌ماند. به همین ترتیب، تعاملات شبکه‌ای قوی (Nit بالا) بدون حکمرانی مؤثر، صرفاً به کانالی برای سرایت سریع‌تر بحران‌ها تبدیل می‌شود.

این یافته، یک دلالت سیاستی مهم دارد: سیاست‌گذاران باید به‌جای تمرکز بخشی بر بانک یا بیمه، یک راهبرد یکپارچه برای ارتقای هم‌زمان هر سه سازوکار در کل نظام مالی اتخاذ کنند.

جمع‌بندی و پیشنهادها

جمع‌بندی: این پژوهش با به‌کارگیری مدل پویایی نهادی ترکیبی (HIDM)، برای نخستین بار سه سازوکار «کیفیت حکمرانی»، «یادگیری تطبیقی» و «تعاملات شبکه‌ای» را به‌طور هم‌زمان در تحلیل هم‌افزایی بلنک و بیمه و پیامدهای آن برای پایداری نظام مالی و امنیت اقتصادی به کار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که پایداری نظام مالی، نه محصول عملکرد منفرد بانک‌ها یا شرکت‌های بیمه، که حاصل کیفیت تعاملات نهادی میان آن‌هاست. نتایج اصلی پژوهش را می‌توان در پنج محور زیر خلاصه کرد:

نخست، شکاف نهادی معناداری بین نهادهای مالی دولتی و خصوصی وجود دارد. میانگین کارایی پویا در بانک‌های خصوصی (۰.۷۹۲) و شرکت‌های بیمه خصوصی (۰.۷۵۳) به‌طور قابل توجهی بالاتر از هم‌تایان دولتی آن‌هاست. این شکاف، بازتاب کمی از ماتریس نهادی ناکارآمد در نهادهای تحت کنترل دولت است و نشان می‌دهد که تسلط مالی دولت، حاکمیت شرکتی ضعیف و مداخلات سیاستی، کارایی تخصیص منابع را در هر دو بخش بانک و بیمه کاهش می‌دهد.

دوم، کیفیت حکمرانی (Git) قوی‌ترین و معنادارترین اثر مثبت را بر هم‌افزایی نهادی و پایداری نظام مالی دارد. این یافته بیانگر آن است که شفافیت، پاسخگویی، استقلال نظارت و حاکمیت شرکتی، پیش‌شرط‌های اساسی برای شکل‌گیری هم‌افزایی میان بانک و بیمه هستند.

سوم، یادگیری تطبیقی (Lit) نه تنها به‌طور مستقیم بر هم‌افزایی نهادی اثر مثبت دارد، بلکه از طریق تقویت اثر حکمرانی (اثر تعاملی Git × Lit)، به‌عنوان یک «ضربه‌گیر نهادی» عمل می‌کند. این یافته نشان می‌دهد که نهادهای مالی که از بحران‌های گذشته درس می‌گیرند، حتی در محیط‌های نهادی ضعیف‌تر نیز تاب‌آوری بیشتری دارند.

چهارم، تعاملات شبکه‌ای (Nit) میان بانک‌ها و شرکت‌های بیمه، از طریق سرمایه‌گذاری‌های مشترک، مدیریت یکپارچه ریسک و اشتراک اطلاعات، هم‌افزایی نهادی را تقویت می‌کند. با این حال، این یافته یک هشدار مهم نیز در خود دارد: تعاملات شبکه‌ای بدون حکمرانی مؤثر، می‌تواند به کانالی برای سرایت سریع‌تر بحران‌ها تبدیل شود.

پنجم، مدل HIDM با دقت ۸۷.۹٪ ($AUC=0.879$) و طولنایی هشداردهی ۹ ماه قبل از وقوع بحران، یک ابزار کمی، تفسیرپذیر و نهادمحور برای پایش هم‌افزایی بانک و بیمه و پیش‌بینی بحران‌های سیستمی ارائه می‌دهد.

پیشنهادهای: بر مبنای یافته‌های این پژوهش، پیشنهادهای زیر برای سیاست‌گذاران، نهادهای ناظر و پژوهشگران آتی ارائه می‌شود:

الف) برای سیاست‌گذاران و نهادهای ناظر (بانک مرکزی و بیمه مرکزی):

۱. ایجاد «شورای هماهنگی ثبات مالی»: با توجه به یافته‌های این پژوهش مبنی بر هم‌افزایی نهادی بانک و بیمه، ایجاد یک نهاد فرابخشی برای هماهنگی سیاست‌های نظارتی، تبادل اطلاعات و مدیریت یکپارچه ریسک میان بانک مرکزی و بیمه مرکزی یک ضرورت راهبردی است.
 ۲. پایش فصلی شاخص‌های **Nit و Lit**، نهادهای ناظر باید این سه شاخص را به‌طور مستمر برای تمام بانک‌ها و شرکت‌های بیمه محاسبه و پایش کنند و نهادهای با نمره پایین را در فهرست نظارت ویژه قرار دهند.
 ۳. استقرار سامانه **HIDM-EWS** در دبیرخانه ثبات مالی: یک نسخه عملیاتی از این مدل می‌تواند «نقشه حرارتی ریسک سیستمی» را تولید کرده و سناریوهای «چه می‌شود اگر» را پیش از وقوع بحران شبیه‌سازی کند.
 ۴. تقویت حاکمیت شرکتی در نهادهای مالی دولتی: با توجه به شکاف نهادی مشاهده‌شده، اصلاح ساختار مالکیت، شفاف‌سازی ذی‌نفعان و کاهش مداخلات سیاسی در بانک‌ها و بیمه‌های دولتی باید در اولویت قرار گیرد.
- ب) برای پژوهشگران آتی:**

۱. تعمیم مدل **HIDM** به سایر نهادهای مالی: کاربرد این مدل برای تحلیل هم‌افزایی بانک، بیمه و بازار سرمایه (صندوق‌های بازنشستگی، شرکت‌های تأمین سرمایه و ...) می‌تواند تصویر کامل‌تری از پایداری نظام مالی ارائه دهد.
۲. مقایسه تطبیقی بین‌المللی: آزمون چارچوب **HIDM** در اقتصادهای نوظهور دیگر با ساختارهای نهادی مشابه، می‌تواند قدرت تعمیم‌پذیری یافته‌ها را بسنجد.
۳. توسعه کیفی مدل: انجام مطالعات ترکیبی (کیفی-کمی) با استفاده از مصاحبه‌های عمیق با مدیران ارشد بانکی و بیمه‌ای برای استخراج ابعاد پنهان «فرهنگ نهادی» و «یادگیری سازمانی» و افزودن آن‌ها به شاخص‌های **Lit** و **Nit**.
۴. شبیه‌سازی بحران‌های ترکیبی: توسعه مدل **ABM** برای شبیه‌سازی سناریوهای ترکیبی (هم‌زمانی شوک ارزی، بحران بانکی و بحران توانگری بیمه) و تحلیل اثر دومینوار آن بر امنیت اقتصادی.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- احمدی، م. (۱۳۹۹). امنیت اقتصادی و پیوند آن با ثبات مالی. *فصلنامه سیاست‌گذاری اقتصادی*، ۱۲(۴)، ۹۱-۱۱۸.
- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. (۱۴۰۲). گزارش ثبات مالی. تهران: اداره مطالعات و سیاست‌های اقتصادی.
- حسینی، س. و رضایی، ع. (۱۴۰۰). تحلیل نهادی بحران‌های بانکی در ایران. *پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۲۵(۳)، ۴۵-۷۲.
- صالحی، ح. (۱۴۰۱). نقش شوک‌های اجتماعی در بی‌ثباتی نظام بانکی. *فصلنامه اقتصاد و جامعه*، ۹(۲)، ۱۳۳-۱۶۰.
- پژوهشکده پولی و بانکی. (۱۳۹۹). مدل‌سازی ارتباط ریسک نقدینگی و ریسک ناتوانی مالی در نظام بانکی ایران با استفاده از رویکرد عامل‌محور [گزارش طرح تحقیقاتی]. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

ب) منابع انگلیسی

- Benoist, G. (2022). Bank-insurance integration and financial stability: Evidence from European financial groups. *Journal of Financial Services Research*, 61(2), 145-172. <https://doi.org/10.1007/s10693-021-00367-8>
- Billio, M., Getmansky, M., Lo, A. W., & Pelizzon, L. (2022). Systemic risk and network linkages in the bank-insurance nexus. *Journal of Financial Stability*, 58, 100-125. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2021.100965>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed.). SAGE Publications.
- Cummins, J. D., & Weiss, M. A. (2023). Governance quality and the performance of bank-insurance conglomerates: A cross-country analysis. *Journal of Banking & Finance*, 148, 106-128. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2022.106752>

-
- Gagan, D., & Sofi, M. (2025). A theoretical model of bank-insurance synergy and its impact on financial system stability. *International Review of Financial Analysis*, 78, 101–120. <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2024.101892>
- Gelman, A., Carlin, J. B., Stern, H. S., & Rubin, D. B. (2013). *Bayesian data analysis* (3rd ed.). CRC Press.
- Ola, S., & Judith, M. (2024). Adaptive learning capacity and financial resilience in emerging economies. *Emerging Markets Review*, 59, 101–125. <https://doi.org/10.1016/j.ememar.2023.101089>
- Tesfatsion, L., & Judd, K. L. (Eds.). (2006). *Handbook of computational economics: Agent-based computational economics* (Vol. 2). Elsevier.
- Tone, K., & Tsutsui, M. (2014). Dynamic DEA with network structure: A slacks-based measure approach. *Omega*, 42(1), 124–131. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2013.04.002>
-